

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационния труд на Анна Чанкова – редовен докторант по професионално направление – 2.2. История и археология

На тема: “Руските политики към българите (1856-1875) – мрежи за влияние“

За присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.2 История и археология

- Научен ръководител : проф. д-р Пламен Митев
- Изготвил становището: доц. д-р Радослав Стефанов Спасов - СУ „Св. Климент Охридски” / e-mail:radoslavspasov@uni-sofia.bg
- Общо представяне на процедурата и дисертанта

Анна Чанкова е представила всички документи, които са необходими за процедурата за защита на дисертационния труд. Тя е приложила своето изследване, което съдържа в разгърнат обем 326 страници и има следната структура - увод, предварителни бележки, три глави, заключение, приложения, библиография и списък на съкращенията. Научната разработка отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, а така също и на правилника за прилагане на ЗРАС, както и на правилника за условията и реда за придобиване на научни степени, както и за заемане на академични длъжности на СУ „Св. Климент Охридски“. Анна Чанкова е редовен докторант към катедра „История на България“ – Исторически факултет.

Руските политики към българите през периода от 1856 до 1875 г. са едни от най-изследваните от родните и чужди специалисти за епохата на Българското възраждане. Със своите традиционни интереси към Балканския полуостров Северната империя като една от великите сили оставя трайна дияра в нашата история, въпреки че след като губят Кримската война (1853-1856) управляващите в Петербург са принудени да преразгледат досегашната си политика по отношение на българите. Посочените времеви граници са добре обосновани, а хронологично-тематичният метод на изследване е оптимално приложим. Използваните няколко сюжетни линии са умело конструирани в един неутрален разказ за руските политики по отношение на българите. В тази връзка дисертационният труд на Анна Чанкова е необходимо да се оцени като важно проучване, а направените до този момент изследвания могат да бъдат допълнени с тази нова разработка.

Трябва да се отбележи, че докторантката е използвала голяма брой исторически извори при обосноваването на своята теза, което дава приносен характер на разработката. Тя е посветила не малка част от своето време, за да издири и проучи голям огромен брой архивни документи, които се отнасят за политиките на Петербург към българите, мрежите за влияние от страна Северната империя върху нашия народ и сънародниците от периода на Възраждането, които са включени в каналите за провеждане на руското влияние. Тук са използвани модерните в последно време конкретни разработки за отделни личности, осветлявайки част от останалите страни от научните дирения аспекти от дейността им.

В уводната част (с. 4-15) Анна Чанкова е дефинирала целите, методите, хронологическите граници, типологията на мрежите за влияния и структурата, която е изградена върху основата на поредица от подбрани казуси. Тя е направила обзор на историческите извори, като за непубликуваните от тях е посочила, че не е могла да извърши проучване в Руската федерация поради епидемията от КОВИД-19 и бойните действия между Москва и Киев. Не е обяснено защо не са използвани копията на руски исторически документи, които се пазят в различни български архиви, както и фондовете на наши възрожденци, които имат пряко отношение по темата като Йорданка Филаретова, Евлоги и Христо Георгиеви, Панарет Рашев и други, които са съхраняват в Български исторически архив при Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Докторантката е разгледала по-важните научни изследвания на наши и чужди учени по темата, но не е ясно защо не е използвала трудовете на някои от съвременните автори като Петко Петков, Нина Дюлгерова и др.

В предварителните бележки (с. 16-32) са разгледани обща историографска и теоретична постановка на проблема, руско-българските отношения през Възраждането като изследователски проблем и са направени някои терминологични уточнения. Препоръчвам последната част от тази част на изследването (с. 22-32) да бъде съкратена, за да се оптимизира текста.

Първата глава (с. 33-108) проследява руската политика спрямо българите в контекста на Парижкия мирен договор (30 март 1856) и се състои шест параграфа, които включват тематичните кръгове като Парижката система; Хатихумаюнът като „Западен“ проект; реакцията на управляващите кръгове в Петербург на клаузите от мирния договор; каналите и средства за налагане на руското влияние; образованието на българите в руски учебни заведения, за да бъдат полезни на интересите на Северната империя и изграждането на доверителни мрежи в българските земи; както и дейността

на Николай Хр. Палаузов, който е посочен като българин, действащ в сянката на руската имперска геополитика за Балканите. В третия параграф (с. 48-59) се разглеждат процеси, които се отнасят за 30-те години XIX век, което нарушава изградената до този момент хронология и е необходимо да бъде коригирана тази част от дисертацията. Тук при очертаването на руската активност през 50-те години на деветнадесетото столетие е наложително тя да се постави в контекста на проекциите на останалите велики сили като Франция и най-вече на Великобритания. В последния параграф (с. 96-108) има повторение на информация за понятията, които дефинират функциите на разузнавача и агента от предварителните бележки и тук препоръчвам тази част от изследването да се оптимизира.

Във втората глава (с. 109-202) се анализира политиката на Петербург към българите през третата четвърт на XIX век, като текстът е конструиран върху официалните руски документи, отнасящи до дейността на руското вицеконсулство в Пловдив. В тази част от дисертацията се разглеждат следните аспекти от функционирането на мисията на Петербург в града под тепетата като консулската институция; увереността на Найден Геров, че като дипломат на Руското външно министерство ще бъде полезен на своите сънародници; трансформацията на един български възрожденец от учител в дипломат в контекста на официалната и неофициалната и неофициална руска политика; благотворителността на Петербург като вариант за поддържане на църковните искания на българите и противодействието на Северната империя срещу сключената уния между част от българите и католическата църква през 1860 г. Анна Чанкова е проследила процесите на изграждане на мисия на Петербург в Пловдив, както и дейността на Найден Геров в този важен регион както за Русия, а така също за самата Османска империя и не на последно място за местното българско население. В четвъртия параграф (с. 154-164), в който се разглежда благотворителността на Северната империя като опция за поддържане на българските религиозни възжелания е необходимо да се посочи ответната реакция на другите дипломати на великите сили като Франция и Великобритания, които внимателно следят филантропските инициативи на Петербург сред българите. В последния параграф (с. 170-202) унията на българите с католическата църква не се разглежда в общата рамка на Източния въпрос и липсват противоречието между служителите в руските мисии и техните колеги, изпратени от Париж, Лондон и Виена.

В третата глава (с. 203-271) на дисертацията са представени скритите канали за влияние на Балканския полуостров от Северната империя, която използва българи за

осъществяване на своите политически проекции в тази част на държавата на султана. Тук е разгледана дейността на трима родни възрожденци като Апостол Конков, Сава Филаретов и Петко Рачов Славейков. Ако за първите двама докторантката е успяла обосноваване да представи своите аргументи за тяхната работа в полза на Петербург, то тези за известният тревненец не звучат достатъчно убедително, а от прочита на текста не става много ясно до каква степен той е използван като инструмент на руската външна политика.

В заключението (с. 272-279) Анна Чанкова успява да представи критично осмисляне на политиките на Петербург спрямо българите в периода от 1856 до 1875 г. Тя разглежда формирането и функционирането на руските мрежи за влияние върху родното общество по време на Възраждането, използвайки някои наши видни представители като Николай Хр. Палаузов, Апостол Конкович, Петко Рачов Славейков и Сава Филаретов, поставяйки ги оптимално в сложния пъзел от противоречия между Северната империя и останалите велики сили.

Необходимо е да се посочат основните приноси в изследването, като посочването на нови елементи в руските политики спрямо българите в сложните геополитическите отношения на Балканския полуостров, най-често използваните способности за налагане на влиянето на Петербург в тази част от Османската империя и диференцирането на официална и неофициална дейност на руската дипломация. Докторантката разглежда изграждането на мрежи за влияние на Северната империя и анализира дейността на българите, които са повлияни от нейните идеи и на практика се опитват да ги прилагат върху своите сънародници.

Препоръчвам при бъдещо отпечатване на работата да се намали обема на част от предварителните бележки (с. 22-32), в които се обръща прекалено голямо влияние върху понятията, свързани с тайните служби, а след това тази информация да не се преповтаря в последния параграф на първата глава (с. 96-108). В третия параграф от първата глава (с. 48-59) при проследяването на руската активност през 50-те години на XIX век е необходимо тя да се постави в общата рамка на интересите на останалите велики сили като Франция, Австрия и Великобритания.

Научната разработка може да бъде допълнена с данни от копията на руски исторически извори, които се съхраняват в различни български архиви, както и непубликувани документи от фондовете на български възрожденски дейци, които са свързани с политиките на Петербург и се съхраняват в Български исторически архив при Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Препоръчвам да се посочи и

дейността на богатите български емигранти в Букурещ, за да се разбере още по-добре какви са проекциите на Петербург на Балканския полуостров. В тази връзка, за да очертаят още по-точно резултатите от политиките на Северната империя, то е необходимо да представи дипломатическата активност на останалите велики сили, които също имат свои мрежи за влияние върху българите.

В качеството си на докторант на Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Анна Чанкова има разработени две публикации в различни научни издания.

Важно е да се посочи, че авторефератът отразява точно структурата, съдържанието, основните изводи и приноси на дисертацията.

От казаното до този момент мога да отбележа, че препоръчам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Анна Чанкова.

12.12.2025 г.

Гр. София

(доц. д-р Радослав Стефанов Спасов)